EAPN-Fin: Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: HE 73/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa lausuntopyynnöstä. EAPN-Fin, European Anti-Poverty Network Finland, on avoin verkosto köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan toimiville järjestöille, ryhmille ja ihmisille. Verkostoon kuuluu 53 järjestöä tai muuta yhteisöä.

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin ei kannata hallituksen esittämiä leikkauksia työttömyysturvaan. Lakiesitys heikentää työttömien asemaa ja toimeentuloa. Riskinä on, että toimeentulovaikeudet lisääntyvät, köyhyys syventyy ja huono-osaisuus kasvaa. Esitys ei tule lisäämään työllisyyden kasvua eikä parantamaan merkittävästi julkista taloutta.

Palkansaajan työssäoloehtoa koskevat ehdotukset

Palkansaajan työssäoloehtoa ei tule pidentää nykyisestä. Palkansaajan työssäoloehto ehdotetaan pidennettävän 26 kalenteriviikosta 12 työssäoloehtokuukauteen. Työssäoloehto täyttyisi, kun henkilö on 28 kuukauden tarkastelujakson aikana kerryttänyt yhteensä vähintään 12 työssäoloehtokuukautta

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin katsoo, että työssäoloehdon pidentäminen ei edistä työllisyyttä. Pientuloiset ja köyhyyttä kokevat elävät pitkälti pätkätöiden ja määräaikaisten sopimusten varassa. Työssäoloehdon pidennys tulee heidän kohdallaan entisestään heikentämään toimeentulomahdollisuuksia ja lisää riskiä päätyä etuuksien varaan. Pätkätyöt ja nollatuntisopimukset eivät kerrytä vaadittua työssäoloehtoa, jotta oikeus työttömyysturvaan tulisi mahdolliseksi. Tilanne on ongelmallinen mm. taideammateissa toimiville ja freelancereille, joiden parissa epäsäännölliset tulot ovat yleisiä. Riski pudota toimeentulotuen varaan kasvaa.

Palkansaajan työssäoloehdon ja siten työttömyyspäivärahaoikeuden kertymisen perusteeksi esitetty ansiotuloraja 930 euroa kuukaudessa on asetettu liian korkealle tasolle. Tuloraja vaikuttaa erityisesti ihmisiin, joilla ei ole terveyden, toimintakyvyn tai muun syyn vuoksi mahdollisuutta tehdä muuta kuin osa-aikatyötä ja työn saannissa on muutenkin vaikeuksia. Esimerkiksi nollatuntisopimuksilla työskentelevät keikkalaiset eivät pysty itse täsmällisesti ennakoimaan tulotasoaan kuukaudessa.

Palkkatukityön ehtoja ei tule muuttaa. Erityisesti pitkäaikaistyöttömille palkkatukityö on tärkeä tuki omalle elämälle ja väylä uudelleen työllistymiselle. Heikennys kohdistuisi etenkin vaikeasti työllistyviin, kasvattaisi palvelun tarvetta sote-palveluissa ja siirtäisi ihmisiä toimeentulotuen varaan. Tällöin menetettäisiin merkittävä osa myös järjestöjen työpanoksesta, joissa palkkatukityötä on ollut yleisemmin tarjolla.

Omavastuuaikaa ei tule pidentää. Esityksen mukaan seitsemän päivän omavastuuaika työttömyyden alkaessa palautettaisiin. Se leikkaa suoraan työttömän toimeentuloa. Työttömyys ei useinkaan ole oma valinta, työttömäksi voi joutua kuka tahansa, eikä siihen voi itse vaikuttaa. Kannustavilla elementeillä saavutetaan parempi työllisyys.

Työttömyysturvan suojaosa tulee säilyttää. 300 euron suojaosan poistaminen on selkeä leikkaus työttömyysturvaan, eikä se sinällään luo uusia työpaikkoja. Suojaosa on auttanut monia työttömiä ja

pitkäaikaistyöttömiä ottamaan vastaan lyhytaikaista tilapäistyötä ja siten parantanut heidän taloudellista tilannettaan. Yrityksiltä on saatu palautetta, että suojaosan kautta he ovat saaneet tilapäisiin henkilöstötarpeisiinsa sujuvammin työvoimaa.

Myös henkilökohtaisia avustajia on voitu palkata suojaosan turvin, koska työtuntimäärät ovat pieniä. Uhkana on, että avustajien saanti vaikeutuu. Suojaosan poistaminen heikentää etenkin osatyökykyisten ja kuntoutuvien mahdollisuuksia osallistua työelämään. Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin kannattaa suojaosan poistamisen sijasta sen nostamista 500 euroon.

VATT:in tuore tutkimus (julkaistu 9.11.2023) osoittaa, että satunnaista ja osa-aikaista työtä tekevien työttömien osuus kasvoi huomattavasti, kun työttömyysturvan ja asumistuen suojaosat otettiin käyttöön. Yksittäisillä aloilla, kuten palvelualoilla ja terveydenhuollossa, työttömyyden aikainen työskentely yleistyi selvästi. Suojaosilla ei kuitenkaan ole ollut merkittävää vaikutusta työllistymiseen kokoaikaisesti.

Työttömyysturvan lapsikorotukset tulee säilyttää. Poistaminen tulee lisäämään lapsiperheköyhyyttä entisestään. Korotusten poistaminen vaikuttaa köyhyyttä syventävästi etenkin perheissä, joissa on useampia lapsia. Niukkuusrajalla elävät perheet joutuvat tukeutumaan entistä enemmän toimentulotukeen ja ruokajakeluihin. Lapset tarvitsevat kasvaakseen ja kehittyäkseen tasapainoisen kasvuympäristön. Myös hallitusohjelmaan sisältyvien muiden lapsiperheiden toimeentuloon liittyvien lakimuutosten kumulatiiviset vaikutukset tulee arvioida ja esittää selkeästi. Esityksistä puuttuvat riittävät vaikuttavuusarvioinnit

Esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista

EAPN-Fin katsoo, että esitys ei tule lisäämään työpaikkoja ja työllisyyttä suunnitellulla tavalla, eikä se siten tule parantamaan merkittävästi julkista taloutta. Esityksellä on useita negatiivisia vaikutuksia työttömien ja heidän perheidensä toimeentuloon. Riski köyhyyden syventymisestä on olemassa. Työttömät henkilöt ovat tärkeä ja keskeinen työvoimareservi yhteiskunnassa.

Samoin EAPN-Fin katsoo, että hallituksen asumistukeen, työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen ehdottamien leikkausten kumulatiiviset vaikutukset tulee arvioida ennen lakien käsittelyä ja täytäntöönpanoa. Leikkaukset kohdistuvat monin osin samoihin henkilöihin ja kotitalouksiin, jolloin niiden yhteisvaikutukset voivat nousta kohtuuttomiksi.

Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli vuonna 2021 jo lähes 900 000 henkilöä, 16,3 prosenttia kotitalousväestöstä. Määrä oli kasvanut 117 000 henkilöllä edellisvuodesta. Tätä tilannetta inflaatio ja elinkustannusten nousu heikensi edelleen vuonna 2022. Mikä on tilanne, jos nämä ehdotetut leikkaukset työttömyysturvaan, sosiaaliturvaan, asumistukeen ja toimeentulotukeen toteutuvat?

Päätöksenteossa tulee huomioida Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi, johon Suomi on sitoutunut. Samoin työttömyysturvaan liittyvä Kansainvälisen Työjärjestön ILOn sopimus, jossa Suomi on jäsenenä.

Leena Valkonen — Marjatta Kaurala

EAPN-Fin puheenjohtaja — EAPN-Fin varapuheenjohtaja